

Dansk historikermøde 21-22. august 2009 (KUA)

- et personligt referat af Kai Verner Nielsen

Fredag

Carsten Due Nielsen bød velkommen til I alt 225 deltagere. Mødet var delt op i en række fællesforedrag og en række workshops.

Jørn Henrik Petersen fra Syddansk Universitet fremlagde sit projekt om Dansk Velfærdshistorie 1750-2012, der udgives som 6 monografier a ca 650 sider. Den kronologiske inddeling er som følger: 1) middelalderen-1898 (på vej mod en socialhjælpsopfattelse), 2) 1898-1933 (Mellem skøn og ret), 3) 1933-1957 (Velfærdsstaten i støbeskeen), 4) 1957-1973 (Velfærdsstatens storhedstid), 5) 1973-1993 (Velfærdsstat og tidehverv), 6) 1993-2012 (Hvor glider vi hen?)

Endelig skal der komme en pixi-udgave og et bind med engelsk sammenfatning. Hvert bind har foruden et generelt afsnit om perioden og ændringstiltag en stram struktur ("søjler") som f.eks alderdomsforsørgelse, ulykker –og arbejdsskadesforsikring, arbejdsløshedsforsikring. Sundhedsvæsen, boligstandard og uddannelsespolitik er ikke inddraget, hvilket medførte en del kritiske indlæg fra salen fra bl.a. *Anne Løkke*, der arbejder med en sundhedshistorie, og *Ning de Coninck-Smith*, der arbejder med en uddannelseshistorie.

Min første workshop havde titlen PET-rapporten, hvor *Regin Schmidt*, *Morten Heiberg* og *Rasmus Mariager* på meget sober og stilfærdig, men meget kompetent måde gjorde rede for deres arbejde i PET-kommissionen og de 16 bind, der er kommet ud af 10 års arbejde.

Regin Schmidt gjorde rede for PETs overvågning af DKP. Allerede fra 1947 eksisterer der et notat, der ikke tillader overvågning alene pga politisk medlemsskab af et lovligt parti. Efter "påskekrisen" i 1948 styrkedes PET (der dengang hed REA – rigspolitechefens efterretningsafdeling), og under en kartoteksdebat i 1952 var der politisk enighed om registrering. VKR-regeringen understregede i sept. 1968 igen, at overvågning og registrering ikke må ske alene pga lovlig politisk virksomhed. Problemet var, at de fleste DKP-medlemmer i perioden foretog rejser bag jerntæppet, hvorfor de blev mistænkeliggjorte. Det kunne konstateres, at ledelsen af DKP 1946-1947 havde givet oplysninger til USSR om lyttestationer i Danmark, ligesom DKP havde foranstaltet en registrering af alle danske statsborgere. I øvrigt var meget indsamlet materiale om DKP blevet makuleret af PET 1964-66.

Rasmus Mariager gjorde rede for, at PET ikke havde registreret folkebevægelserne (f.eks. mod EF), men såkaldte frontorganisationer (f.eks. Fredens Tilhængere, der reelt var en maskeret kommunistisk organisation bl.a. ledet af Mogens Fog) og protestmiljøer, der kunne medføre uro såsom voldelige demonstrationer (trotskister, anarkister og maoister samt Vietnambevægelsen og senere BZ-brigaden omkring Regnbuecafeen, der bevisligt

havde kanaliseret penge til RAF i Vesttyskland). PETs hovedopgave var at forhindre voldelig uro.

Morten Heiberg understregede i sit oplæg ordet 'alene'. Registrering måtte ikke finde sted *alene* pga lovlig politisk virksomhed. Her var der tale om åben fortolkning (jvf DKPs rejser til Østeuropa). Han rammede en pæl igennem den myte, at PET havde registreret 400 000 personer. Det havde organisationen slet ikke kapacitet til. Tallet var nærmere omkring 40 000. VKR-regeringen udstedte 14.sept 1968 et fortroligt notat om overvågning af folk, der rejste til et østland, og skønnedes "egnet til at lave uro". Dette notat blev 30.sept samme år fremhævet i regeringsberetningen.

Fra tilhørernes side (bl.a. Carl Christian Lammers, Claus Bryld, Ole Lange, Thomas Wegener Friis og en meget kritisk kvinde, hvis navn jeg ikke fik fat i) blev der rejst en række kritiske spørgsmål både om PET-kommissionens arbejde og metode, men jeg må sige, at de unge historikere svarede usædvanligt godt og kompetent for sig.

Det er umuligt her at gengive hele debatten, men et par eksempler: Selv om PET-arkivet er "friseret" og for en dels vedkommende "makuleret", er det muligt at finde flere såkaldte tabte aktsstykker, da der blev taget flere kopier, som så er vedlagt den arkivpakke, der er om en i den sammenhæng vedkommende person. SAP blev med rette anset som en farlig gruppe (Randersbomben 1965). PETs ledelse havde stort set tjek på kvaliteten af deres meddeleseres arbejde. Generelt var PETs medarbejdere dygtige og kompetente, men det er klart, at deres verdensbillede kunne være farvet af deres arbejde. Dele af fredsbevægelsen havde iværksat ulovlig aktivitet. På spørgsmål fra "den vrede dame" gjorde Rasmus Mariager klart, at PET ændrede sig som organisation fra 1970, hvor den daværende leder, Arne Nielsen, døde. Han var en god gammeldags efterretningsmand, mens hans efterfølgere i højere grad var embedsmænd end politfolk. Det kunne afkræftes, at PET var en stat i staten. Det var en statslig organisation. Chefposten var en karrierestilling, ikke en slutstilling. Den eneste, der blev degraderet, var den ansvarlige for Arne Herløv Petersen-arrestationen, hvor daværende justitsminister, Ole Espersen, udtrykkeligt havde sagt, at han ikke skulle arresteres, men blev det alligevel.

'1968' var emnet for dagens sidste workshop ledet af *Anette Währing*. Hun er på RUC i gang med et større projekt om emnet. 1968-oprøret forsøges set 1) ikke kun i nationale rammer, men ud fra en transnational karakter (Holland 1965, Tyskland 1967, Grækenland 1973), 2) tematik og tolkningsramme – mønstre 3) Tolkning af oprørets dynamik – der sker et skifte omkring 1970/1971 fra 60'ernes hedonisme til 70'ernes leninisme.

Tre af hendes ph. studerende gjorde rede for deres tilgange: *Anne Stadager* har taget antikirkelig marxistisk inspireret kritik op som emne fra især 1965-1975. I en komparativ analyse sammenlignes Ebbe Kløvedal Reich og Ole Grünbaum, der i 1972 af ideologiske grunde brød et venskab. Kløvedal Reich stod for et traditionelt protestantisk oprør, hvor han kritiserede folkekirken for ikke at tage politisk stilling og forsøger to år efter folkebogen om Grundtvig ('Frederik') i 'Svampen og korset' (1974) at forene det religiøse (Jesus) med det politiske (Marx), mens Ole Grünbaum, der i 1974 sluttede sig til gurubevægelsen ledet af drengen Maharaj Ji og skrev en kronik herom i Politiken i højere grad gjorde sig til talsmand for det indre oprør, hvorefter den gamle provo forsvandt ud af

det politiske billede i sin selvforordelse de næste halve snes år, mens Kløvedal Reich fortsatte et politisk mainstream arbejde.

Karen S Bjerregaard skrev om "Den væbnede kamps betydning" og konkluderede, at trods mange ord om væbnet kamp mod staten og autoriteterne tog bevægelser som 'det frie Algiers venner', 'den danske Vietnamkomité' og 'forbundet mod imperialismen' afstand fra væbnet kamp.

Laura Perez Skardhamar talte med udgangspunkt i kollektivet 'Kana' fra 1969-1974, der omtalte 14 voksne og 4 børn, om det nye samfund i teori og praksis.

Lørdag

Peter Fibiger Bang holdt forelæsning om antikken i nutidens historie og spurgte drilsk, hvad antikhistorie betyder for moderne historie, og hvad samtidshistorie vedrører antikhistorie. Med pave Johs Paul IIs begravelse 8/4 2005 som eksempel sammenlignede han denne store begivenhed (der var flere statsmænd samlet end til f.eks. Churchills begravelse) og dens betydning for at manifestere den katolske kirke, der bl.a. havde repræsentanter fra den kopitiske og byzantinske kirke - med Eusebius' hyldest til kejser Konstantin den Store, Martials digte om Titus ved indvielsen af Colosseum ("folk fra alle verdenshjørner, forenet under dit faderlige styre!") og Lactantius om Kristi 1000 årsrige. Under overskriften 'vi har aldrig været moderne' talte han om Marx (18. brumaire), der omtalte moderniteten som brud og revolution, Bruno Latour, der ikke mente revolutionen i Frankrig og moderniteten var et radikalt brud og endelig om den såkaldte neofeudalisme i 1990'erne (middelalderens genkomst) og efter 2000: imperiets genkomst (var Bushs USA et nyt Rom?)

Han mente, at vi bevæger os mod en ny forestilling om moderniteten: 1) udvidelse og indsnævring af modernismebegrebet (gamle elementer, selv om vi tror, vi er moderne), 2) modernitetsbetegnelsen blev til i tæt konstaterende dialog med den antikke erfaring (Montesquieu (magts tredeling er hentet fra Aristoteles), Smith (mange antikke eksempler i World of Nations), Marx (disputats om græsk filosofi), Nietzsche (tog udgangspunkt i græske tragedier), Weber (disputats om romersk landbrug) og Freud (Ødipuskomplekset)), 3) udfordring både til fortællingen om antikken som anderledeshed og til vores egen forestilling om brud og afstand til fortiden.

Som eksempler på det sidste nævnte han to vigtige nyere bøger: Bettina Heltberg: Hvor der handles, hvor formandsskiftet i Socialdemokratiet sammenlignes med Brutus og Cassius over for Cæsar, og Anders Fogh Rasmussen: Fra socialstat til minimalstat, hvor han tager udgangspunkt i Aristoteles (om slaver).

Endelig gjorde han rede for genopdagelsen af den republikanske tradition, hvor flere især amerikanske forfattere, men også vor egen Mogens Hermann Hansen, har beskæftiget sig med den blandede forfatnings genkomst.

En ny fortælling om antikken og de nye teoridannelser arbejdes der med i 1) den antikke økonomi og neo-institutionel økonomi (Cambridge Economic History of the Graeco-Roman World), 2) statsdannelser Fibiger Bang: Oxford Handbook of the Ancient State, 3) Globalhistorie: Komparative studier om f.eks. Hellas og Kina (G Lloyd og Scheidel), romerne og stormogulerne (Fibiger Bang).

Den historiske biografi som debatskabende genre var dagens første workshop. *Mikkel Kirkebæk* gjorde rede for, hvorfor han havde skrevet en biografi om Schalburg, en mand der i den grad var forhadet og usympatisk (udansk og landsforræder). Svaret lå i de interessante facetter i hans liv. Han var født i Rusland og flygtet til Danmark i 1917, ven af kongehuset, ville 9/4 flygte til Norge og kæmpe videre mod tyskerne(sic!) og var elsket og afholdt af sine soldaterkammerater. Desuden kom der nye vinkler på konsensusfortællingen om besættelsen (set fra tabernes side), og så er hans liv ”en god fortælling”.

Jes Fabricius Møller skulle egentlig have talt om sin Hal Koch-biografi, men holdt sig i stedet for til generelle betragtninger om den moderne biografi fra 1700-tallet til i dag. Han redegjorde for debatten fra 1990’erne, hvor Niels Thomsen kritiserede Birgitte Possing for biografien om Natalie Zahle som irrelevant, fordi den ikke var af samfundshistorisk interesse. Fabricius Møller mente, Niels Thomsens syn var forældet, ”Mennesket er interessant. Historie er et humanistisk fag Vi skriver og læser biografier, fordi vi er nysgerrige”.

Han fremhævede Bo Lidegaards biografi om Jens Otto Krag som en skæbnefortælling, menneskets forgæves kamp mod sin skæbne (han kunne ikke det han ville og ville ikke det han kunne, og derfor gik det galt). Desuden Ulrik Langes om Chr. 7.

Birgitte Possing, der havde diskuteret med Niels Thomsen, måtte give Thomsen ret; en biografi skal have samfundshistorisk interesse. Det havde Natalie Zahle også ud fra uddannelseshistorisk og kønshistorisk synspunkt.

Hun talte dels om et kommende generelt værk om biografier og nævnte ca. 10 kategorier, som ikke gengives her, dels om Bodil Koch-biografien. Det spændende ved Bodil Koch er, at hun var Danmarks første kvindelige kirkeminister (Danmarks 3. kvindelige minister), men navnlig at hun flere gange åbenlyst kritiserede HC Hansen og Kampmann regeringerne for deres udenrigspolitik – men blev siddende, formentlig fordi de frygtede, at SF ville have taget alle kritiske vælgere, hvis hun var blevet fyret. Hun var både troende kristen, demokratisk humanist, internationalist og koldkrigskritiker, kultur- og kunstmenneske og altså minister. Formålet er at forklare hende, ikke forstå hende. Grunden til hendes benhårde politiske engagement mener Possing skal findes i en tragisk hændelse: I 1941 mistede hun sit 5. barn, der døde af sygdom efter fødslen. Et skifte afspejles klart i hendes skrifter herefter (hendes skrifter er gemt fra 1938-1972), hvor hun bruger sit liv som kvinde i kamp for demokratiet, en slags væbner for kvindebevægelsen. Debatten sluttede med et citat fra Ole Langes ”Stormogulen”. ”Den bedste biografi skrives af en samvittighedsfuld fjende”. Ellers ender det hele i hagiografi.

Kai Verner Nielsen